

Vzdělávání žáků s těžší mentální retardací

Historické kořeny vzdělávání dětí s mentální retardací

- ❖ Vzdělávání lidí s mentální retardací má v našich zemích poměrně dlouhou tradici. První ústav pro slabomyslné byl u nás založen už ve druhé polovině 19. století. Při výchově rozumově postižených dětí se zde kladl hlavní důraz na tělesnou výchovu, zpěv a ruční práce.
- ❖ Zásahu o rozvoj vzdělávání lidí s mentální retardací mají významní čeští vědci K.S.Amerling, K. Herfort a další, kteří zkoumali tuto otázku z hlediska lékařského, pedagogického i filosofického. Vycházeli především z názorů J.A.Komenského, který už v 17. století byl přesvědčen, že všichni lidé jsou vzdělavatelni, ale čerpali i z myšlenek J.J. Rousseaua, J.J.Pestalozziho .
- ❖ V období první republiky, to znamená ve 20. a 30. letech minulého století, došlo k vybudování rozsáhlé sítě „pomocného“, tj. speciálního školství. Až téměř do konce 20.století byli do vzdělávacího procesu zařazováni pouze žáci, kteří byli schopni osvojování trivia, děti s nižší úrovní rozumových schopností byly od povinného vzdělávání osvobozovány.

Další vývoj vzdělávání žáků mentální retardací

- ❖ Po roce 1989 se do našeho speciálního školství počaly prosazovat integrační trendy. Někteří žáci, hlavně s lehčími formami mentální retardace, byli zařazováni do běžných základních škol, jiní zůstávali ve zvláštních školách, které se změnilly v základní školy praktické.
- ❖ Žáci se závažnějšími formami mentální retardace se vzdělávali v pomocných školách, které byly později přejmenovány na základní školy speciální.
- ❖ Brzy se ukázalo, že integrace dětí s těžšími formami mentální retardace do běžných škol je velmi pedagogicky náročná a nepřináší optimální výsledky.
- ❖ Zároveň se ukázalo, že stávající systém vzdělávání celkem dobře vyhovuje dětem se středně těžkým mentálním postižením, ale není schopen vzdělávat žáky se závažnějšími formami postižení a žáky s více vadami.
- ❖ Aktuálním úkolem speciální pedagogiky bylo hledat cesty, jak do školního vzdělávání zapojit i děti, které nejsou schopny osvojení trivia, ale mohou si osvojit mnoho užitečných vědomostí i praktických dovedností.
- ❖ Zdrojem našeho zkoumání byly poznatky z historie vzdělávání lidí mentální retardací, zkušenosti našich speciálních pedagogů a poznatky a zkušenosti ze zahraničí.

Transformace základní školy speciální

- ❖ Pomocné školy postupně procházely transformací z hlediska obsahu i forem vzdělávání. Naši speciální pedagogové začali vyjíždět za zkušenostmi do zahraničí, hlavně do Dánska, ale také do Rakouska, Německa, Francie a dalších zemí, kde získali mnoho důležitých poznatků týkajících se hlavně vzdělávání dětí s těžkými formami mentálního postižení.
- ❖ Schůdnou cestou k zapojení dětí s těžkým mentálním postižením se ukázal být nový vzdělávací program nazvaný „přípravný stupeň pomocné školy“.
- ❖ Přípravný stupeň vznikl ve spolupráci Výzkumného ústavu pedagogického a pomocné školy v Praze 10- Malešicích a byl koncipován k přípravě na vzdělávání pro žáky, kteří na počátku školní docházky vzhledem k úrovni vývoje svých rozumových schopností ještě nejsou schopni systematického vzdělávání. Příprava na vzdělávání v přípravném stupni může být podle potřeb žáka až tříletá.
- ❖ Transformace si vyžádala i úpravu zařízení škol a učeben, zvýšení počtu pracovníků, zajištění pohybu žáků ve škole, jejich dopravu do škol a pod.

Obsah a cíle vzdělávání

- ❖ Vzdělávací obsah základní školy speciální je podle jejího Rámcového vzdělávacího programu rozdělen do pěti vzdělávacích oblastí:
 - **Člověk a komunikace** (Rozumová výchova, Řečová výchova)
 - **Člověk a jeho svět** (Smyslová výchova)
 - **Umění a kultura** (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
 - **Člověk a zdraví** (Pohybová výchova, Zdravotní tělesná výchova nebo Rehabilitační tělesná výchova)
 - **Člověk a svět práce** (Pracovní výchova).
- ❖ **Cílem vzdělávání** je rozvíjet psychické i fyzické schopnosti a předpoklady žáků a vybavit je takovými kompetencemi, které jim umožní maximální možnou míru zapojení do společenského života.
- ❖ Důležitou funkcí základní školy speciální je připravovat žáky k **dalšímu vzdělávání**.

Rehabilitační vzdělávací program

- ❖ Pro žáky s nejzávažnějšími formami mentální postižení byl vypracován a experimentálně ověřen vzdělávací program, který dostal název **Rehabilitační vzdělávací program pomocné školy**.
- ❖ V rehabilitační třídě se obvykle vzdělává 4 – 6 žáků s těžkým, kombinovaným či hlubokým mentálním postižením. Vzdělávání probíhá s využitím **netradičních metod**, a to především alternativních komunikačních metod, symbolů Bliss, znakové řeči Makaton, na vyšším stupni pak sociálního čtení, globálního čtení apod. Vzdělávání je doplněno různými metodami **rehabilitace**, prováděné speciálně proškolenými pedagogickými nebo rehabilitačními pracovníky.
- ❖ U žáků rehabilitačních tříd pomocné školy již nelze obecně předpokládat osvojení trivia, to znamená čtení, psaní a počítání. Hlavním cílem vzdělávání je rozvoj **komunikačních dovedností, pohybové samostatnosti, základů sebeobsluhy** a co nejvyšší možné míry **soběstačnosti**. Učební plán v rozsahu 20 hodin týdně zahrnuje rozumovou, smyslovou, estetickou, pracovní, řečovou a rehabilitační tělesnou výchovu.

Další vzdělávání žáků s těžší mentální retardací

- ❖ Po ukončení povinné školní docházky mají mladiství s těžší mentální retardací možnost pokračovat ve vzdělávání v **praktických školách**. **Praktická škola dvouletá** dává možnost získat střední vzdělání žákům se středně těžkým stupněm mentálního postižení. **Praktická škola jednoletá** je určena pro žáky s těžkým stupněm mentálního postižení, postižením více vadami a autismem.
- ❖ **Cílem vzdělávání** v praktické škole je především zvýšení **kvality života** absolventů, kterým se v rámci jejich individuálních schopností nabízí možnost uplatnit se přiměřeným způsobem v chráněných pracovištích a při jednoduchých pomocných pracích v různých profesních oblastech.
- ❖ Lidé s mentální retardací stejně jako jejich všichni ostatní spoluobčané mají právo na **celoživotní vzdělávání**. Systém celoživotního vzdělávání lidí s mentálním postižením u nás zatím nebyl vytvořen. V rámci aktivit různých společenských organizací ve spolupráci se speciálními školami vznikají některé formy vzdělávání, z nichž nejznámější jsou **večerní školy, kurzy k doplnění vzdělání** a úspěšně se ověřuje nová forma dalšího vzdělávání - **aktivační centra**.

Závěr

Závěrem mi dovoluji, abych vyslovila své uznání, obdiv a úctu všem učitelům a učitelkám, vychovatelkám, pedagogickým asistentům a asistentkám, rehabilitačním pracovníkům a lidem mnoha dalších profesí, kteří se podílejí na mimořádně odborně i lidsky náročné práci, jíž je vzdělávání lidí se závažnými formami mentálního postižení.

Zaslouží si poděkování také za to, že i jejich úsilím naše země patří mezi státy s nejmenším počtem negramotných lidí na světě.

